

ՀՏԴ 737.036 : 37 (091)

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՀԻՆԴԼՅԱՆԸ
ՀԱՄԱԿՈՂՄԱՆԻ ԴԱՍԽԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կ.Մ. ՊԱՊԻԿՅԱՆ, Ռ.Մ. ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ

Խ.Արովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարան, 0010,
Երևան, Տիգրան մեծի 17¹
Շիրակի մարզի Ջրառատի միջնակարգ դպրոց²
e-mail: karinepapikyan61@mail.ru

Հոդվածում քննարկվում է մեծ մանկավարժ Հ. Հինդյանի տեսակետը նախակրթարաններում և դպրոցներում ձեռարվեստի դասավանդման վերաբերյալ: Արվեստի այս տեսակն ստեղծվում է ձեռքերի, աչքերի և ուղեղի համատեղ գործունեության արդյունքում և համարվում է համակողմանի դաստիարակության միջոց:

Բանալի բառեր. արվեստ, արհեստ, ձեռարվեստ, համակողմանի դաստիարակություն, բաղադրատարր:

Ներկայացված է խմբագրություն 22.09.2016 թ.

Դաստիարակության հիմնախնդիրը մարդկությանը հուզել է դեռևս վաղնջական ժամանակներից և հասնում է մինչև մեր օրերը: Երեխայի դաստիարակության մասին խոսել և գրել են շատ մտածողներ: Գաղտնիք չէ, որ այս հարցում մանկավարժների կարծիքները տարանջատվում են: Մեր հետաքրքրության թեման այսօր 19-րդ դարի մեծ մանկավարժ Հովհաննես Հինդյանի կարծիքը, վերաբերմունքն ու տեսակետն է վերոհիշյալ հարցի՝ համակողմանի դաստիարակության ու ձեռարվեստի ուսուցման մասին:

Այսօր շատ հայտնի են խոսքի, գույնի, հնչյունի, քարի արվեստ հասկացությունները: Սակայն կա արվեստի մի տեսակ, ձեռքի արվեստը՝ ձեռարվեստը, որում ասես վերանում են արհեստ-արվեստ տարբերությունները, քանի որ արվեստի այս ձևը ստեղծվում է աչքերի, ձեռքերի ամբողջական աջակցությամբ և մտքի առաջնորդությամբ:

Մեծանուն մանկավարժ և դաստիարակ Հինդյանը ձեռարվեստը կոչում էր «ձեռական դաստիարակություն», համարելով, որ դրա միջոցով կրթվում է երեխայի միտքը, հոգին, ձևավորվում է ճաշակ, և միաժամանակ իրականացվում է «կատարյալ դաստիարակություն»: Այն ոչ միայն աչքի ճշգրտություն և ձեռքի ճարտարություն է ձևավորում, այլև «կրթիչ տարր մըն է որ նպաստի իր մեծ բաժինը կը բերե մտքի զարգացման և նկարագրի կազմութեան մեջ, կոչում ընելով մտքի ոյժերուն, գրգռելով բարոյական ձիրքերը, գործունեության մեջ դնելով խորհրդածութիւնը, գնտղութիւնը, դատողութիւնը, վարժեցնելով տղան ըմբռնելու իր գործին ձեւը, որոշելու համեմատութիւնները և չափերը, ձեռներիցութիւն ունենալու, փնտռելու իր մտքին մեջ այն ծանօթութիւններն՝ որ կրնան իրեն ծառայել, զանոնք վերլուծելու և անոնցմէ քաղելու պիտանիները, վերջապէս գործունեայ և յարատեւող ըլլալու»[1, էջ 137] :

«Փունջ մանկավարժական բանախօսութեանց» աշխատության մեջ Հինդլյանը նշել է, որ որոշ մանկավարժներ ձեռարվեստի նպատակը համարում են արհեստավորներ պատրաստելը: Մյուսները, ավելի մեղմացնելով այս գաղափարը, ձեռարվեստի մեջ արվեստի սկզբնավորման տարրեր են տեսնում: Մանկավարժների մի սովոր խումբ էլ այն «կատարյալ» դաստիարակության բաղադրատարր ու միջոց էր համարում: Իսկ ինքը՝ խելամիտ մանկավարժը, «ձեռական դաստիարակությունը» վարժությունների ամբողջություն էր համարում, որը պահանջում էր աչքերի, ձեռքերի և մտքի համատեղ աշխատանք՝ վերջինիս առաջնորդությամբ: Որպեսզի ձեռարվեստը դիտվի իբրև ուսումնական բնագավառ, հարկ է, որ այն բաղկացած լինի այնպիսի վարժություններից, որոնցում պահպանված լինեն դիդակտիկայի սկզբունքները, նպաստեն մտավոր զարգացմանը, ապահովեն զննականությանը: Հինդլյանը խորհուրդ էր տալիս այդ դասերը դարձնել պարզ ու գործնական, իսկ դրանց գլխավոր նպատակը ոչ թե արհեստավորներ պատրաստելը, այլ աշխատասիրության, նյութի զգացողության դաստիարակումը, նաև՝ ճաշակը կրթելը, զննողականությանը նպաստելը: Ահա ինչու մեծ մտածողը և մանկավարժը կարևորում էր ձեռարվեստի ուսուցումը թե՛ նախակրթարաններում, թե՛ կրթարաններում:

19-20-րդ դարերի մանկավարժ-մտածողի ձեռարվեստի մասին արտահայտած մտքերը նույնքան այժմեական և կարևոր են այսօր: Հանրակրթական դպրոցներում դասավանդվող նախկինում «Աշխատանքի ուսուցում», այժմ «Տեխնոլոգիա» վերանվանված առարկան կոչված է լուծելու նույն խնդիրները, ինչ Հինդլյանի մատնանշած «ձեռական դաստիարակությունը»: Այսինքն, «Տեխնոլոգիա» առարկայի հիմնա-խնդիրը նյութի յուրօրինակ զգացողություն դաստիարակելն է, այդ նյութը գեղարվեստականորեն մարդուն ծառայեցնելը թե՛ գեղագիտական ճաշակի ձևավորման ու կրթման, թե՛ կենցաղում և առօրյայում օգտագործման: Խնդիրն այն է, որ «Տեխնոլոգիա» ուսումնական ոլորտի բովանդակության մեջ հատուկ տեղ է հատկացվել ձեռքի աշխատանքի կարևորությանը՝ անձի զարգացման նպատակով: Փորձնականորեն ապացուցված է, որ ձեռքի աշխատանքը /հատկապես նախադպրոցական և կրտսեր դպրոցական տարիքում/ ակտիվորեն զարգացնում է ձեռքերի մանր շարժունակությունը, որը խիստ անհրաժեշտ է մտածողության ձևավորման խնդրում: «Տեխնոլոգիա» հանրակրթական առարկայի հիմնական առաքելությունն է դաստիարակել կիրթ, ստեղծագործ, նախաձեռնող և ակտիվ անձնավորություն, նախապատրաստել նրանց ժամանակակից տեղեկատվական արդյունաբերական հասարակարգում ինքնուրույն աշխատանքային կյանքին» [2, էջ 5, 7]:

2006 թվականից սկսած ՀՀ հանրակրթական դպրոցներում առարկան դասավանդվում է «Գծագրություն առարկայի հետ ինտեգրված, ինչը դեռևս 19-րդ դարում առաջարկում էր Հինդլյանը. «Թերևս դա պատճառ էր, որ որ այդ առարկան հանձնարարվում էր դասավանդել գծագրության հետ, որն էլ հետագայում մանկավարժական գրականության մեջ հիշվում է ձեռագիտություն անվամբ » [3, էջ 685]:

Հինդլյանը «մարդուն բարոյացնելու» համար կյանքից ավելի գորեղ միջոց էր համարում արվեստը: Իրավ, առաքինի կյանքը աշխարհի ամենագեղեցիկ բանն է, քանի որ արվեստն էապես ուրիշ բան չէ, քան կարգ ու կանոն, ներդաշնակություն: Նա գտնում էր, որ դաստիարակի, ուսուցչի առաջնորդությամբ սանը պետք է սովորի փութաջանորեն սիրել կարգապահությունն այնպես, որ իր հետագա բոլոր գործերի մեջ կարգ ու կանոն տիրի: Սովորեցնել, որ բոլոր աշխատանքները ոչ թե մե-խանիկորեն ու «վարկպարագի» կատարի, այլ դրանք առաջին հերթին գեղագիտական դաստիարակության միջոց են: Փնտրել գեղեցիկը, ջանալ աշխատանքները խնամքով կատարել, «բարձրացնել անհատի նկարագիրն այնպես, ինչպես իր կենցաղն է բարձրանում » [4, էջ 182]:

Մեծանուն դաստիարակը ուրույն մտքեր է արտահայտել գեղեցիկի մասին. «Միթե՛նք գեղեցիկը ու սիրել տա՛նք գեղեցիկը մեր աշակերտներուն: Կրթիչի մեր

պաշտօնին մեջ՝ ասկե ավելի վեհ ու ծանր պարտականություն մը չունինք մեր աշակերտներուն հանդէպ», հորդորում էր նա և կարևորում «գեղեցկագիտությունը»՝ համոզված, որ մարդու մեջ բնագդական սեր կա գեղեցիկի հանդէպ [4, էջ 183]: Դեռևս մանկուց երեխան անընդհատ արտահայտում ու ապացուցում է դա զանազան ձևերով՝ «սիրուն խաղալիք, ժպտուն դեմք, գեղեցիկ ծաղիկ», սրանք են հրապուրում երեխային: Երբ երեխան «գեղեցիկի համն առնում է», կրթվում է նրա ճաշակը: Գրական հրաշալի ստեղծագործության, մեծ վարպետի վրձնած նկարի, նշանավոր սիմֆոնիայի, հոյակապ շենքի առջև անտարբեր է մնում միայն նա, ով «խոտան ճաշակ» ունի:

Հ.Հինդլյանն այն կարծիքին էր, որ գեղեցիկը սիրել տալու թերևս ամենից մեծ հնարավորությունը ուսումնական առարկաների մեջ վերապահվում է գրականությանը, տեխնոլոգիային և կերպարվեստին: Այս առարկաներից յուրաքանչյուրը յուրովի է լուծում այդ խնդիրը. որքան էլ գրականությունն արդյունավետ դասավանդվի, միայնակ ի գործ չէ լուծելու գեղեցիկի դաստիարակության ծանրաբեռ խնդիրը: Աշակերտին դեպի գեղեցիկն ուղղորդելը և գեղեցիկի հանդէպ վերաբերմունք ձևավորելը, Հ.Հինդլյանի կարծիքով, այն հիմնական ու կարևոր ելակետն է, որից բխում են մանկավարժի՝ ուսուցման միջոցով դաստիարակելու ստեղծագործական պրպտումները: Ձեռարվեստը գեղեցիկ մտածողության արդյունք է, մտքի արգասիք՝ ձեռքի ճկունությամբ վերածված գաղափարի, որը ոչ միայն ուսուցանելու մանկավարժական միջոց է, այլև նրանց համակողմանի դաստիարակության կարևոր բաղադրատարր, ասել է թե՛ դաստիարակության հենք ու հենարան: Այս համոզմունքն է ընկած Հովհաննես Հինդլյանի մանկավարժական հայացքներում:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հինդլեան Յ.Թ., Փունջ մանկավարժական բանախօսութեանց, Կ.Պոլիս, 1913թ;
2. «Տեխնոլոգիա» առարկայի հանրակրթական դպրոցի չափորոշիչ և ծրագիր, Երևան, 2011; 134 էջ:
3. Ոսկանյան Շ., Արևմտահայ դպրոցի կրթության և մշակույթի նշանավոր գործիչները (1850-1920): Երևան, Մանկավարժ, 2012:
4. Հինդլեան Յ.Թ., Անկեղծ էջեր, հտ Ա, Կ.Պոլիս, 1913;

РЕЗЮМЕ

О.ИНДЛЯН О ВСЕСТОРОННЕМ ВОСПИТАНИИ

К.М. ПАПИКЯН, Р.М. НЕРСИСЯН

В статье обсуждается точка зрения известного педагога Г. Гиндльяна о методе преподавания ручного искусства в начальных и старших школах. Вид данного искусства создается взаимосвязанной работой рук, глаз, а также головного мозга. Способ данного воспитания считается всесторонним.

SUMMARY

H. HINTLIYAN ABOUT COMPREHENSIVE EDUCATION

K.M. PAPIKYAN, R.M. NERSISYAN

The article discusses great pedagogue H. Hindlyan's point of view concerning teaching handicrafts at schools and kindergartens. This type of art is created as a result of joint activity of hands, eyes and brain and is considered a perfect component of education.